

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ДИНАМІКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Ю.С.Цаль-Цалко,

*доктор економічних наук, професор, проректор
Житомирського національного агроекологічного університету*

Сучасна аграрна економіка України є складною системою, тобто сукупністю багатьох елементів, між якими існує постійний і закономірний зв'язок. Однією з проблем, що активно обговорюється в аграрній економічній літературі, є забезпечення стабільного розвитку молочного скотарства. Актуальність її розгляду обумовлена низкою причин, найважливішими з яких є існування негативних тенденцій у формуванні витрат на виробництво молока, ціноутворенні та щодо недостатнього рівня прибутковості товаровиробників молока при реалізації його покупцям, а в окремих випадках і глибокої збитковості. Наслідком цього стала відсутність у товаровиробників одного з важливих мотивів, що спонукає до розвитку виробництва молока, це недостатній рівень окупності витрат.

Незважаючи на значну кількість публікацій, які відображають результати ґрунтовних досліджень проблем виробництва молока в Україні, а відтак, конструктивних пропозицій щодо їх вирішення, на нашу думку, в них недостатньо представлені можливості здійснення таких заходів, які б дали змогу одночасно вирішити двоєдине завдання: підвищувати ціни реалізації й знизити собівартість одиниці продукції, що виступає підґрунтям для суттєвого поліпшення окупності витрат.

Робоча гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що статистична оцінка окупності витрат на виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах України може здійснюватися за показниками собівартості реалізованого молока покупцям, цін покупців на молоко, а також фінансових результатів від його реалізації [1, 2].

Метою статті є дослідження підходів та методів до оцінки показників, які характеризують динаміку одержаних результатів сільськогосподарських підприємств України від реалізації молока.

Дослідження динаміки результатів від реалізації молока сільськогосподарських підприємств в регіонах і в цілому по Україні [6] проведемо за наступними напрямками:

- формування цін в процесі відносин товаровиробників з покупцями при реалізації молока (табл. 1);
- оцінка рівня і тенденцій зміни собівартості реалізованого молока із розрахунку суми витрат на виробництво, загальногосподарського управління, загальногосподарського управління, збутову діяльність та забезпечення соціальних потреб (табл. 2);
- розрахунку фінансового результату шляхом порівняння ціни і собівартості реалізованого молока покупцям (табл. 3);
- ефективності формування витрат собівартості реалізованого молока через розрахунок рівня їх прибутковості (табл. 4).

За допомогою рядів динаміки можливо одержати наступні дані:

- інтенсивність зміни досліджуваних показників (зростання, зменшення, стабільність);
- середній рівень показника і середню інтенсивність змін;
- тенденції щодо зміни показників.

Одержані дані дають змогу за необхідності прогнозувати характер змін показників у майбутньому. Показники динаміки використовуються для вивчення закономірностей, які характеризують напрямок та інтенсивність зміни у часі досліджуваної ознаки [4, 5].

Результат у загальному значенні – це підсумок або наслідок якого-небудь процесу або дії. Для підприємства результат діяльності може бути зведений до показника прибуток, що створюється в процесі реалізації покупцям окремих об'єктів господарювання.

Складна ситуація в аграрному секторі України свідчить про значні труднощі у забезпеченні не тільки розширеного, але і простого відтворення в цій сфері. У зв'язку з цим однією з головних проблем, що потребує вирішення, стає забезпечення прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції.

Таблиця 1

Ціни на реалізоване молоко покупцям сільськогосподарськими підприємствами України [6]

Регіони (області)	Роки					Середньорічні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	1,94	1,95	2,87	3,26	2,90	10,6
Вінницька	1,87	1,84	2,77	3,11	2,87	11,3
Волинська	1,66	1,58	2,44	2,97	2,47	10,4
Дніпропетровська	2,04	2,05	3,01	3,26	2,92	9,4
Донецька	1,68	1,79	2,94	3,17	2,94	15,0
Житомирська	1,67	1,59	2,54	2,99	2,64	12,1

(грн. коп. за 1 кг)

Цаль-Цалко Ю.С.

Регіони (області)	Роки					Середньорічні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Закарпатська	1,67	1,84	2,47	3,58	3,61	21,3
Запорізька	1,78	1,75	2,80	3,09	2,73	11,3
Івано-Франківська	1,79	1,64	2,38	3,09	2,65	10,3
Київська	1,85	1,87	2,79	3,23	2,93	12,2
Кіровоградська	1,66	1,67	2,46	2,86	2,43	10,0
Луганська	1,73	1,75	2,69	3,18	2,91	13,9
Львівська	1,66	1,64	2,41	3,09	2,70	12,9
Миколаївська	1,74	1,71	2,45	3,10	2,65	11,1
Одеська	1,74	1,75	2,39	2,69	2,61	10,7
Полтавська	1,78	1,77	2,77	3,17	2,62	10,1
Рівненська	1,75	1,67	2,61	3,11	2,63	10,7
Сумська	1,49	1,48	2,30	3,05	2,46	13,4
Тернопільська	2,04	1,88	2,80	3,11	2,71	7,4
Харківська	1,85	1,89	2,90	3,30	2,93	12,2
Херсонська	1,91	1,95	3,03	3,32	2,89	10,9
Хмельницька	1,80	1,77	2,61	3,02	2,60	9,6
Черкаська	1,84	1,81	2,74	3,16	2,80	11,1
Чернівецька	1,74	1,72	2,60	3,06	2,73	11,9
Чернігівська	1,62	1,59	2,50	3,04	2,50	11,5
м. Київ	1,68	1,68	2,62	3,03	2,55	11,0
Україна	1,77	1,76	2,70	3,13	2,73	11,4

Для вивчення вартісних інтервальних показників реалізації продукції покупцям за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку [3] можливо використати наступну модель розрахунку:

$$\text{ФР} = \text{ЦП} - \text{РС}; \text{РС} = \text{ВС} + \text{АВ} + \text{ВЗ} + \text{СВ}$$

де, ФР – фінансовий результат від реалізації одиниці продукції покупцям (прибуток, збиток);

ЦП – ціна за одиницю реалізованої продукції;

РС – розрахункова собівартість реалізованої продукції;

ВС – виробнича собівартість одиниці реалізованої продукції;

АВ – адміністративні витрати за умовним розрахунком на одиницю реалізованої продукції;

ВЗ – витрати на збут за умовним розрахунком на одиницю реалізованої продукції;

СВ – витрати соціальної сфери підприємства за умовним розрахунком на одиницю реалізованої продукції.

Загальновідомо, що особливе значення для формування прибуткового виробництва має ціновий механізм. Тому на першому етапі наших досліджень

ми звернулися до аналізу показників динаміки цін на молоко. Загальна тенденція щодо зміни цін свідчить про невинне зростання їх величини, однак за наявності певних рівнів темпів в окремих регіонах.

Таблиця 2

Собівартість реалізованого молока покупцям в сільськогосподарських підприємствах України [6]

(грн. коп. за 1 кг)

Регіони (області)	Роки					Середньорічні темпи змін, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	1,77	1,90	2,44	2,89	3,09	14,9
Вінницька	1,69	1,63	2,22	2,55	2,70	12,4
Волинська	1,50	1,60	1,91	2,21	2,27	10,9
Дніпропетровська	1,91	2,05	2,64	2,83	3,19	13,7
Донецька	1,96	1,87	2,51	2,88	2,93	10,6
Житомирська	1,62	1,66	2,23	2,48	2,53	11,8
Закарпатська	1,71	1,86	2,69	3,56	2,59	10,9
Запорізька	1,93	1,95	2,50	2,90	3,28	14,2
Івано-Франківська	1,72	1,79	2,15	2,67	2,29	7,4
Київська	1,92	1,92	2,53	2,81	2,72	9,1
Кіровоградська	1,68	1,71	2,28	2,60	2,68	12,4
Луганська	1,67	1,69	2,35	2,90	3,04	16,2
Львівська	1,52	1,56	2,10	2,50	2,62	14,6
Миколаївська	1,81	1,84	2,32	2,74	2,95	13,0
Одеська	1,74	1,84	2,22	2,62	2,91	13,7
Полтавська	1,67	1,66	2,15	2,46	2,48	10,4
Рівненська	1,59	1,61	1,96	2,64	2,54	12,4
Сумська	1,51	1,61	2,22	2,60	2,57	14,2
Тернопільська	1,64	1,68	2,09	2,54	2,43	10,3
Харківська	1,69	1,81	2,34	2,81	2,68	12,2
Херсонська	1,60	1,78	2,42	2,71	2,79	14,9
Хмельницька	1,60	1,79	2,29	2,51	2,39	10,6
Черкаська	1,64	1,67	2,34	2,63	2,73	13,6
Чернівецька	1,50	1,79	2,98	3,13	3,29	21,7
Чернігівська	1,55	1,60	2,08	2,56	2,53	13,0
м. Київ	1,68	1,47	2,46	2,98	2,94	15,0
Україна	1,70	1,74	2,29	2,64	2,67	11,9

Як видно з даних таблиці протягом аналізованого періоду відбувалося значне підвищення цін на молоко сільськогосподарських підприємств по всіх регіонах. Однак у найбільшій мірі ціни зросли в Закарпатській, Донецькій, Київській і Харківській областях, а найменше у Кіровоградській, Сумській і Волинській областях.

Аналіз виявив суттєві відмінності у величині темпів зростання цін у розрізі регіонів. Так, при середньорічному темпі зростання ціни реалізації молока за 2008-2012 рр. в Україні на 11,4%, найбільшими темпами ціна зростала в Закарпатській, Донецькій і Луганських областях, відповідно, на 21,3, 15,0 і 13,9 відсотки.

Загальне уявлення про рівень і динаміку цін на молоко сільськогосподарських підприємств дає можливість зробити такі висновки:

- приріст цін на молоко сільськогосподарських підприємств за регіонами відбувався нерівномірно;
- намітилась негативна тенденція щодо збільшення абсолютної варіації між найбільшою і найменшою величиною цін на молоко за регіонами, відповідно у 2008 р. 2,04 грн. у Дніпропетровській області і 1,49 грн. у Сумській області, а у 2012 р., 3,61 грн. у Закарпатській області і 2,43 грн. у Кіровоградській області.

До найважливішого чинника, який значною мірою впливає на ефективність виробництва необхідно віднести собівартість реалізованого молока. За період 2008-2012 рр. собівартість реалізованого молока в сільськогосподарських підприємствах України зросла у всіх регіонах. Найбільші середньорічні темпи зростання собівартості реалізованого молока були в Чернівецькій, Луганській і Херсонській областях та АР Крим, а найменші в Івано-Франківській, Київській і Тернопільській областях. На жаль, за аналізований період не повною мірою використовувався економічний потенціал ресурсів при виробництві молока суб'єктами господарювання в Чернівецькій, Запорізькій і Дніпропетровській областях, де найвища собівартість реалізованого молока, відповідно, 3,29 грн., 3,28 грн. і 3,19 грн. за 1 кг.

Для характеристики сукупності абсолютних і відносних (рівня прибутковості) показників фінансових результатів від реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами покупцям в динаміці і за регіонами використовуємо показники варіації (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Фінансовий результат в сільськогосподарських підприємствах України від
реалізації молока покупцям [6]

(коп. з 1 кг)

Регіони (області)	Роки					Розмах варіації в часі
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	17	5	43	37	-19	62
Вінницька	18	21	55	56	17	39
Волинська	16	-2	53	76	20	78
Дніпропетровська	13	0	37	43	-27	70
Донецька	-28	-8	43	29	1	71
Житомирська	5	-7	31	51	11	58
Закарпатська	-4	-2	-22	2	102	124
Запорізька	-15	-20	30	19	-55	85
Івано-Франківська	7	-15	23	42	36	57
Київська	-7	-5	26	42	21	49
Кіровоградська	-2	-4	18	26	-25	51
Луганська	6	6	34	28	-13	47
Львівська	14	8	31	59	8	51
Миколаївська	-7	-13	13	36	-30	66
Одеська	0	-9	17	7	-30	47
Полтавська	11	11	62	71	14	60
Рівненська	16	6	65	47	9	59
Сумська	-2	-13	8	45	-11	58
Тернопільська	40	20	71	57	28	51
Харківська	16	8	56	49	25	48
Херсонська	31	17	61	61	10	51
Хмельницька	20	-2	32	51	21	53
Черкаська	20	14	40	53	7	46
Чернівецька	24	-7	-38	-7	-56	80
Чернігівська	7	-1	42	48	-3	51
м. Київ	0	21	16	5	-39	60
Україна	7	2	41	49	6	47
Розмах варіації за регіонами	68	41	103	83	158	x

Цаль-Цалко Ю.С.

У статистиці під варіацією розуміють такі зміни величини ознаки в межах однорідної сукупності, які зумовлені впливом різних факторів.

Таблиця 4

Рівень прибутковості молока реалізованого покупцям
сільськогосподарськими підприємствами України [6]

(коп. на 1 грн. витрат собівартості)

Регіони (області)	Роки					Розмах варіації в часі
	2008	2009	2010	2011	2012	
Автономна Республіка Крим	9,9	2,9	17,9	12,8	-6,0	23,9
Вінницька	10,4	12,7	24,6	22,1	6,5	18,1
Волинська	10,9	-1,1	28,1	34,8	8,5	35,9
Дніпропетровська	6,9	0,2	13,8	15,3	-8,3	23,6
Донецька	-14,1	-4,3	17,3	9,9	0,3	31,4
Житомирська	2,7	-4,6	14,3	20,9	4,7	25,5
Закарпатська	-2,6	-1,2	-8,0	0,5	39,4	47,4
Запорізька	-7,7	-10,2	12,3	6,6	-16,8	29,1
Івано-Франківська	3,8	-8,6	11,0	16,0	15,7	24,6
Київська	-3,6	-2,7	10,1	14,7	7,8	18,3
Кіровоградська	-1,0	-2,6	8,0	10,1	-9,4	19,5
Луганська	4,0	3,8	14,5	9,1	-4,1	18,6
Львівська	9,4	5,5	15,0	23,6	3,2	20,4
Миколаївська	-3,8	-7,4	5,2	13,2	-10,1	17,0
Одеська	-0,2	-5,2	8,0	2,6	-10,3	18,3
Полтавська	6,3	6,8	29,1	28,7	5,7	23,4
Рівненська	9,9	3,2	33,3	17,9	3,6	30,1
Сумська	-1,1	-8,2	3,8	17,1	-4,8	18,2
Тернопільська	24,1	11,5	33,7	22,1	11,6	22,2
Харківська	8,9	3,9	23,6	17,6	9,1	19,7
Херсонська	19,2	9,6	25,5	22,5	3,8	21,7
Хмельницька	12,4	-1,0	13,9	20,3	8,6	21,3
Черкаська	12,2	8,7	17,0	20,5	2,5	18,0
Чернівецька	15,6	-4,0	-12,6	-2,5	-17,0	32,6
Чернігівська	4,2	-0,3	19,9	18,9	-1,2	21,1
м. Київ	0,4	14,1	6,5	1,6	-13,5	27,6
Україна	4,1	1,4	17,9	18,5	2,3	17,1
Розмах варіації за регіонами	38,2	22,7	46,3	37,3	56,4	x

В нашому дослідженні виділимо варіацію показників фінансових результатів від реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами покупцям в динаміці і за регіонами.

Найбільший розмах варіації показників фінансових результатів від реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами покупцям спостерігався, щодо абсолютної величини прибутку та рівня прибутковості (рентабельності) в Закарпатській області та у 2012 р.

Отже, кризові явища в молочному скотарстві, які ми сьогодні спостерігаємо викликані рядом причин: поглиблення диспаритету цін на молоко і цін на майнові ресурси, роботи та послуги постачальників необхідні для виробництва молока, значна різниця у цінах щодо сільськогосподарських підприємств за регіонами, нестабільність доходів від реалізації молока, нижчий рівень доходів зайнятих працівників у сільському господарстві, високий рівень ризику господарської діяльності в аграрному секторі, низька мобільність ресурсів на сільських територіях. Водночас, прибуток одержаний від молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах вважається основним джерелом їх економічного і соціального розвитку.

Проведені дослідження, з нашого погляду дають підстави зробити такі висновки: по-перше, в складних умовах розвитку молочного скотарства існують підприємства, що мають високий рівень окупності витрат в процесі виробництва молока; по-друге, на формування величини окупності витрат значний вплив справляє насамперед величина повної собівартості, що формується відповідно до заниженої величини витрат пов'язаних з виробництвом і управлінням структурними підрозділами та управлінням підприємством в цілому і витратами на збут; по-третє, темпи зростання цін є набагато меншими, ніж темпи зростання повної собівартості одиниці продукції.

Перспективи формування статистичної аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень щодо ліквідації диспаритету цін на молоко і цін на майнові ресурси для його виробництва можуть стати предметом подальших досліджень.

Використані джерела

1. Мороз Ю.Ю. Моніторинг економічного потенціалу підприємства: теорія, методологія, організація: монографія / Ю.Ю.Мороз. – Житомир: ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. – 326 с.
2. Фінансовий аналіз [Текст]: Підручник / Ю.С.Цал-Цалко, Ю.Ю.Мороз., Л.А.Суліменко – Вид. 5-е, доповнене. – Житомир: ПП “Рута”, 2012. – 609 с.
3. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 50-ст “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств” – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Статистика підприємництва: Навч. посібник / П.Г.Вапшків, П.І.Пастер, В.П.Сторожук, Є.І.Ткач; За ред. П.Г.Вапшківа, В.П.Сторожука. – К.: “Слобожанщина”, 1999. – 600 с.

5. Курс социально-экономической статистики. Учебник для вузов / Под ред. проф. М.Г.Назарова.– М.: Финстатинформ, ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 771 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Анотація

Визначені основні підходи до аналізу динаміки показників, що характеризують результати реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами України. Розглянуто рівень прибутковості товаровиробників від реалізації молока покупцям.

Ключові слова: собівартість реалізованої продукції, ціна, фінансовий результат, статистичний аналіз, покупці, товаровиробники молока.

Анотация

Определены основные подходы к анализу динамики показателей, характеризующих результаты реализации молока сельскохозяйственными предприятиями Украины. Рассмотрено уровень доходности товаропроизводителей от реализации молока покупателям.

Ключевые слова: себестоимость реализованной продукции, цена, финансовый результат, статистический анализ, покупатели, товаропроизводители молока.

Summary

The main approaches to the analysis of the dynamics of indicators of the results of the milk by agricultural enterprises in Ukraine. We consider the rate of return from the sale of milk producers to buyers.

Keywords: cost of sales, price, financial results, statistical analysis, buyers, producers of milk.

